

Anmeldelser

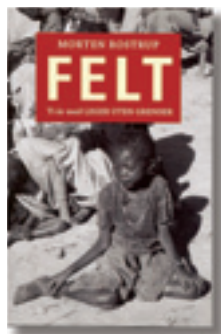
Tips om medisinsk litteratur, andre bøker, filmer og elektroniske medier som bør anmeldes, sendes tidsskriftet@legeforeningen.no

Øyenåpner om nødhjelp

Rostrup M.

Felt

Ti år med Leger Uten Grenser. 244 s, ill.
Oslo: Cappelen, 2006. Pris NOK 349
ISBN 978-82-02-26596-0

Dette er en bok for alle som har gitt penger til internasjonalt humanitært arbeid, og for alle som kunne tenke seg å gjøre det.

Forfatteren hadde sitt første feltoppdrag for Leger Uten Grenser i 1996. Siden er det blitt mange. Fra

2000–04 var han internasjonal president i Médecins Sans Frontières (MSF). Boken er en beretning om opplevelser, tanker og erfaringer gjennom ti svært aktive år i organisasjonen. Men først og fremst er boken et kraftig debattinnlegg om humanitær hjelp, hvor både de andre store hjelpeorganisasjonene, FN-systemet og ulike myndigheter får så hatten passer.

Boken har 15 korte kapitler. Hvert kapittel starter med en personlig beskrivelse av et feltoppdrag et sted i verden. Forfatteren skriver godt, og vi får del i frustrasjon og desillusjon, frykt, oppgitthet og utmattelse, men også i den dype personlige tilfredsstillelsen i å se at det faktisk nytter. Nødhjelpsarbeid er vanskelig, og vi får høre om de andre spenningene i MSF. Han setter oss inn i den politiske bakgrunnen for nødsituasjonen, og han setter situasjonen inn i et større bilde. Han viser gang på gang med konkrete eksempler hvordan begrepet «humanitært arbeid» i dag blir misbrukt og manipulert både av myndigheter og hjelpeorganisasjoner med dobbelt agenda.

Forfatterens hovedpoeng er at humanitær hjelp skal være strengt upartisk og utelukkende gis basert på behov, uten noen form for diskriminering. Politikerne har i dag stjålet det humanitære. Humanitært arbeid blir nå brukt som politisk virkemiddel, endog som krigsstrategi. De andre store hjelpeorganisasjonene ser seg vel tjent med dette, fordi det sikrer dem store statlige midler. Dersom ikke denne utviklingen blir snudd, vil hele fremtiden til uavhengig humanitært arbeid være i fare.

Bokens styrke som debattinnlegg er den grundige dokumentasjonen. Forfatteren er også uredd. Han bryter gang på gang det gamle prinsippet om at hjelpeorganisasjonene ikke skal kritisere hverandre. Han tør å rope at keiseren ikke har klær.

Anbefales før neste TV-aksjon.

Gunnar Strøno

Rjukan legesenter
Rjukan

Fattigdom og sykdom – to sider av samme dom

Farmer P.

Pathologies of power

Health, human rights, and the new war on the poor. 438 s. Berkeley, CA: University of California Press, 2005. Pris USD 17
ISBN 978-0-520-24326-2

Frasen brukt som tittel på denne anmeldelsen er utklekket av ord-ekvilibristen Per Fugelli. Paul Farmer vil vel ha tilføyd: og vi er alle meddommere.

Paul Farmer er infeksjonsmedisineren og antropologen som pendler

mellom universitetssykehuset i Boston og fattiglandsbygda på Haiti, grunnleggeren av den frivillige organisasjonen Partners in Health. Hans tenkning om sosial ulikhet som årsak til fremveksten av infeksjonssykdommer er tidligere presentert i Tidsskriftet (1), og han har relativt nylig fått sin egen biografi (2). Han har en stor publikasjonsliste bak seg, stor aktivitets- for ikke å si aktivistradius og kunne fortjent en større presentasjon for Tidsskriftets lesere.

I denne boken reiser han hovedproblemstillingen: Kan våre hippokratiske forpliktelser stoppe ved historiske tilfældigheter som nasjonale grenser? Hvorfor skal ikke fattige syke i fattige land ha krav på den beste vitenskapelige medisin? Eller, helt konkret: Hvorfor skal ikke fattige hivpositive på Haiti og i Mexico få antiretroviral behandling og de innsatte i fengsler over hele det tidligere Sovjet få behandling for multiresistent tuberkulose? Hvis vi altså mener noe med at helse er en menneskeret-

tighet. Til dem som hevder at antiretroviral behandling vanskelig lar seg gjennomføre under primitive forhold med dårlig utviklet helsetjeneste, viser han til egne erfaringer fra Haiti. Og til dem som hevder at behandling med annen- og tredjelinjes tuberkulostatika ikke er «kostnadseffektiv» viser han til hvordan man har greid å redusere kostnadene med 90 % i løpet av to års forhandlinger.

Farmer henter sin inspirasjon fra frigjøringsteologene i Latin-Amerika og deres fokusering på «a preferential option for the poor», som i hans kontekst blir til «preferential treatment for the poor». De fattige trenger ikke bare samme behandling som de rike, de har etter vanlig legeetisk standard krav på bedre behandling, rett og slett fordi de er sykere! Farmer skriver: «A preferential option for the poor and all perspectives rooted in it, also offers a way out of the impasse in which many of us care givers now find ourselves: selling our wares and services only to those who can afford them, rather than making sure that they reach those who need them most. Allowing «market forces» to sculpt the outlines of modern medicine will mean that these unwelcome trends will continue until we are forced to conclude that even the practice of medicine can constitute a human rights abuse.»

Farmer argumenterer for et paradigmeskifte innen menneskerettighetsbevegelsen, vekk fra det nåværende, innskrenkede legalistiske fokus på sivile og politiske rettigheter over til en innsats for sosiale og økonomiske rettigheter basert på analyser av makt og sosiale ulikheter. Han mener medisinen og særlig samfunnsmedisinen kan ha mye å bidra med her, ikke minst med det han omtaler som pragmatisk solidaritet. Mens et rent legalistisk syn på menneskerettighetene tenderer til å tildekke dynamikken i menneskerettsbruddene, vil de kontekstualiserende disiplinene avsløre dem som maktpatologi. Sosiale ulikheter basert på rase, etnisitet, kjønn, religiøse synspunkter, og ikke minst sosial klasse er hovedmotorer bak de fleste menneskerettighetsbrudd.

Farmer er sterkt kritisk til det snevre siktemålet diskursen innen medisinsk etikk har. Medisinsk etikk er i stor grad et fenomen bare i industrielt utviklede land. Dette medfører etter Farmers oppfatning at de fattige er fraværende i medisinsk-etiske diskusjoner – ettersom de jo stort sett bor

andre steder. Slik har det seg at det viktigste etiske dilemmaet i vår tid ikke blir diskutert av selve den disiplinen som anser seg å ha ekspertise på området.

Dette er en bok som reiser mange etiske dilemmaer og som samtidig er full av fakta-kunnskap – og 124 referanser og noter. Den henvender seg til alle reflekterende medisinere, og det er vel de fleste?

Berit Olsen
Flyktningshjelpen
Tbilisi, Georgia

Litteratur

1. Røttingen J-A, Frich JC. Fremveksten av infeksjonssykdommer – en konsekvens av ulikhet? Tidsskr Nor Lægeforen 2001; 121: 841–4.
2. Kidder T. Mountains beyond mountains. The quest of Dr. Paul Farmer, a man who would cure the world. Toronto: Random House, 2004

Politisk psykologi for mange

Lavik NJ, Sveaass N.

Politisk psykologi

430 s. Oslo: Pax forlag, 2005. Pris NOK 368
ISBN 82-530-2755-9

Boken åpner med en bred drøfting av faget «politisk psykologi», definert som «studiet av interaksjonen mellom psykologiske og politiske fenomener», som igjen er en «tværfaglig møteplass» for stort sett alle fag

utenom naturvitenskapene. Del I omhandler også forskningen knyttet til Den autoritære personlighet og til «group think»-modellen som ville forklare Kennedys håndtering av Cuba-krisen og Carters problemer i Iran-Contras-skandalen. Vi får bl.a. kjappe glimt at betydningen av psykiske problemer hos politiske ledere. Analyser av Stalin, Saddam Hussein og Hitler er tatt med, og Kjell Magne Bondeviks sykdom er vist til som et godt eksempel på hvordan det er mulig for demokratiske ledere å tre tilbake uten å miste ansikt, når sykdom melder seg.

I Del II ser forfatteren på betydningen av menneskerettighetene som nødvendig etisk grunnlag for psykologene for å «fremme det godes formål». Menneskerettighetene styrker den profesjonsetiske holdningen innen disiplinene ved valg av temaer for forskningen, samtidig med at respekten for klientens integritet blir understreket.

I kapitlet «Politisk misbruk av psykologi og psykiatri» trekkes tvilen tydelig frem om hvordan slik kunnskap kan misbrukes, eller bli undertykket. Her kjenner vi igjen sider fra Nils Laviks analyse av nazistenes bruk av hans fag og de alvorlige feilgrep

som ble gjennomført i disiplinens navn. I alle repressive regimer kan psykologi misbrukes, både som tilsiktet feil diagnose, eller som brutalt virkemiddel mot opposisjonelle. Eksempelene er fra Kina, Sovjet og Afrika og illustrere derfor den internasjonale bredden av slike overgrep.

Del III byr på den mest dramatiske lesingen, og der blir kanskje de største utfordringene i vår tid tatt opp. Krigen er grusom for alle. Tett knyttet til selve de logistiske ødeleggelsene ligger en serie handlinger som følger i krigens fotspor. Etter å ha drøftet mange sider ved «krigens psykologi» og siden gått inn i de psykologiske mekanismene bak moderne terrorisme, behandler forfatterne to temaer som i dag er mye fremme i det offentlige rom: folkemordet og torturen. En bred omtale av folkemordene blir dokumentert statistisk, men det skorter kanskje litt på forklaringen av hvorfor de skjer og konsekvensene etterpå. «Torturkapitlet» er en mørk, men god analyse av hvordan systematisk nedbrytning av menneskeverdet har foregått og foregår i vår tid. Det er ikke uten grunn at forfatterne kaller tortur for «grusomhetens våpen», og de skildrer i detalj gjennomføringen av det psykiske og fysiske sammenbruddet som blir påført de hjelpe-løse fangene.

Del IV om overgang og forsoning, er et nytt og sentralt problemområde jeg ikke var klar over at psykologi var opptatt av. I dette feltet – det som vi i mitt fag kaller «transitional justice» – vil også forfatterne vise at psykologien må «ha en langt mer fremtreden plass i planleggingen og gjennomføringen av overgangs og oppgjør-prosesser». Vi får en kort innføring i hva slike prosesser består i og hvordan de har vært organisert i mange historiske faser i verden siden den annen verdenskrig. Sannhetskommisjoner, menneskerettstribunaler og rettsoppgjør har alle som formål å «gjøre opp, samtidig som man ser fremover». Her kan, ifølge forfatterne, «psykologiske tiltak bli en del av gjenoppbyggingsstrategien».

Hensikten med å referere noe av innholdet i denne boken har vært å gi leserne stimulans til å se videre ut fra sine daglige gjøremål til det store spørsmål i verden i dag. Jeg har ønsket å formidle respekten for betydningen av at menneskerettighetene først får allmenn gyldighet når de deles av de svært mange: politiske ledere og folk flest. Når vi virkelig får blikket opp for «den skitne virkeligheten», som de to forfatterne skildrer, trer bildet av uretten og den ubegripelige ondskapen skarpt frem. I det fredelige Norge møter vi flyktninger som bærer sporene etter terror og tortur på kroppen og i sinnet. De er her nå, og minner oss om hva som også skjedde her i landet for over 60 år siden.

Dette er derfor en bok som kan og bør leses av mange. Den mangler kanskje et

tydeligere teoretisk fagperspektiv, men dersom det hadde blitt tillagt stor vekt, ville det allmenne budskapet ikke blitt så klart.

Stein Ugelvik Larsen
Institutt for sammenliknende politikk
Universitetet i Bergen

Når håpet bidrar paradoksalt

Einhorn L.

Ninas reise

En overlevelshistorie. 251 s.
Oslo: Humanist forlag, 2006. Pris NOK 268
ISBN 82-92622-17-9

Warszawa, 22. juli 1942. Deportasjonen til konsentrasjonsleirene startet. Av de nesten 400 000 jødene som befant seg i gettoen den dagen, ville 85 % være døde innen sju uker og bare noen hundre kom til å overleve kri-

gen. En av dem var den svenske dokumentaristen Lena Einhorn's mor, Nina.

Familiebiografien fra forrige århundreskifte av dannet bakteppe for Ninas egen dramatiske ungdomstid – hun fylte 20 år like etter befielsen 17. januar 1945.

Lena Einhorn (f. 1954) skildrer både familiens og de polske jødernes ufattelige reise i et nøkternt og hverdagslig, betraktende språk som levende gjenskaper historien.

Den annen verdenskrig og jødernes lidelser tilhører kanskje historiens mest gjennomdokumenterte epoker. Bilder fra lerret og permer lyser massivt i minnet under lesningen av *Ninas reise*. Ved siden av de opplagte ikonklassikerne er det her nærliggende å trekke frem mesterregissøren Andrzej Wajdas *De 63 dager* (1956) om det polske opprøret i Warszawa mot tyskerne som endte i massakre, samt Roman Polanskis fantastiske *Pianisten* om en av de få andre overlevende fra gettoen.

Slik Nina fullførte sin egen mors drøm om å bli lege da hun kommer til Sverige etter krigen, fullfører også Einhorn Ninas drøm om å vitne. Boken var opprinnelig planlagt som dokumentarfilm, og filmopptak av intervjuer med Nina danner basis for boken sammen med fakta og vitneut-sagn. Til slutt ble det både bok og spillefilm, begge prisbelønte. Nina selv døde av brystkreft i 2002. «Jeg synes jeg har hatt et veldig bra liv. Veldig bra. Takket være min familie. Og mitt yrke.»

Einhorn's beretning og Ninas overlevelshistorie viser hvordan det absurde skinnen av normalitet over nazistenes restriksjoner, av antatt mulighet for tilpas-